

Міжнародне співробітництво у кримінальних провадженнях між державами включає надання міжнародної правової допомоги, вручення документів, тимчасову передачу особи, проведення слідчих розшукових дій, провадження у порядку перейняття, виконання вироків судів іноземних держав, а також видачу злочинців (екстрадиція).

Екстрадиція є процес передачі злочинця відповідно до норм міжнародного права іншій державі для застосування кримінального покарання. Видача є правом, а не зобов'язанням держави. Кримінальним процесуальним кодексом України організація міжнародної правової допомоги з питань видачі(екстрадиції) підозрюваних, обвинувачених у кримінальних провадженнях під час досудового розслідування покладена на Генеральну прокуратуру України, а з питань видачі(екстрадиції) підсудних, засуджених у кримінальних провадженнях під час судового провадження або виконання вироку на Міністерство юстиції України .

Досить часті відмови іноземних компетентних органів у прийнятті до виконання запитів Центральних органів України про міжнародне співробітництво, відносно фігурантів кримінальних проваджень пояснюються неналежним оформленням документів та недостатністю доказів винуватості. Що в свою чергу вимагає посиленої уваги виконавців та додаткового вивчення в системі службової підготовки вимог щодо правильності оформлення запитів та відповідності їх змісту міжнародним стандартам.

Підюков П.П., доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу організації
науково-дослідної роботи НАВС, заслужений юрист
України Ткачук І.Д., науковий співробітник відділу
організації науково-дослідної роботи НАВС

Надання правової допомоги як конституційний обов'язок захисника в кримінальному провадженні

Серед суб'єктів сторони захисту в кримінальному провадженні захисник посідає чільне місце.

Відповідно до ч. 1 ст. 45 КПК України, захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію).

Водночас, ч. 2 цієї ж статті наголошується, що захисником не може бути адвокат, відомості про якого не внесені до Єдиного реєстру адвокатів України або стосовно якого у вказаному реєстрі містяться відомості про зупинення або припинення права на зайняття адвокатською діяльністю.

Слід зазначити, що порівняно з КПК України 1960 року (ч. 2 ст. 44), яким допускалися до участі в кримінальному судочинстві як захисники особи, що мали свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю в Україні, інші фахівці у галузі права, які за законом мали право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи, близькі родичі обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, його опікуни або піклувальники, в чинному кримінальному процесуальному законодавстві, по-перше, невинувачено, як нам здається, звужено коло осіб, які можуть бути захисниками в кримінальних провадженнях. По-друге, ще більш обмежує це коло, що наведена вище ч. 2 ст. 45 КПК.

На наше переконання (яке, до речі, розділяють абсолютна більшість опитаних нами практичних працівників прокурорсько-слідчих підрозділів), законодавче розв'язання зазначеної проблеми в чинному КПК є менш вдалим, ніж раніше.

Не можна не звернути також увагу на те, що ст. 47 КПК України, яка передбачає обов'язки захисника в кримінальному провадженні, не називає серед них надання всьому колу визначених у ч. 1 ст. 45 КПК осіб правової допомоги, гарантованої кожній людині ст. 59 Конституції України.

Варто при цьому зазначити, що на відміну від чинного КПК, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року прямо передбачено цей важливий обов'язок і напрям адвокатської діяльності (п. 6 ст. 1), розуміючи під такою допомогою, зокрема, надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань, правовий супровід діяльності клієнта (взятої під захист особи), складання заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру, спрямованих на забезпечення реалізації прав, свобод і законних інтересів останнього, недопущення їх порушень, а також на сприяння їх відновленню в разі порушення.

Отже, вважаємо, що ч. 1 ст. 47 КПК України слід викласти в наступній редакції: «Захисник зобов'язаний використовувати засоби захисту, передбачені цим Кодексом та іншими законами України, з метою забезпечення дотримання прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалось питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію), надання їм правової допомоги та з'ясування обставин, які спростовують підозру чи обвинувачення, пом'якшують чи виключають їх кримінальну відповідальність».

Не менш доречним вважали б також надання правової допомоги як конституційний обов'язок захисника в кримінальному провадженні передбачити окремою нормою КПК.